

ALBERTO AMMANN LEONOR WATLING PILAR LÓPEZ DE AYALA
Apunts sobre l'estrena de «Lope» (de Vega)

Autor:
Data de publicació: 08-09-2010

Jordi Bilbeny ens desperta el sentit crític per fer-nos veure les incoherències de la biografia d'En Lope de Vega, portada al cinema a la recentment estrenada «Lope».
DE ANDRUCHA WADDINGTON

Ahir (5 de setembre del 2010) vaig anar a veure «Lope», una pel·lícula espanyola sobre el literat Lope de Vega, que s'acaba d'estrenar als cinemes. Dirigida per Andrucha Waddington i amb guió de Jordi Gasull i Ignacio del Moral.

D'entrada, em cal dir que si no m'hagués dedicat durant tots aquests darrers trenta anys a la censura i a observar i detectar com les obres de moltíssims autors catalans d'aquella època són traduïdes sistemàticament i atribuïdes a autors castellans, especialment de la jerarquia dominant, no tindria res a dir de la vida ni de l'obra d'En Lope. Però tots els meus estudis sobre la manipulació textual i el canvi d'autoria m'han posat en prevenció constant. I, és clar, a la que llegeixo una obra històrica o literària, o miro una pel·lícula, em salten els ressorts crítics i la desconfiança comença a treballar tota sola.

Encara que no conec molt bé la biografia d'aquest literat il·lustre, ni sé si la pel·lícula hi ha volgut ser molt fidel o no, el to que en desprèn m'ho fa pensar. Sembla que el director i els guionistes hagin volgut fer una recreació històrica, cenyint-se a uns fets reals i versemblants. Però el primer que sobta del film és que un soldat qualsevol de les fondàries de Castella, fill d'una família molt humil, ja escrigui com un clàssic. Quan se li mor la mare, En Lope i el seu germà s'han de vendre els béns de la casa per poder subsistir i el debat sobre la seva pobresa apareix també al film. Tot i així, la mare és enterrada com si fos una gran dama, amb un fèretre amb escut d'armes, amb totes les honres fúnebres i uns soldats llançant salves amb armes de foc. La qual cosa em fa suposar, així, de bursada, sense més ni més, que a la biografia d'En Lope s'hi podrien haver barrejat les vides, pel cap baix, de dos homes i de dues famílies: una de noble i una de plebea.

En Felipe B. Pedraza, en una biografia recent, apunta que En Lope sempre es va vantar "de la «noblesa» que li venia dels seus avantpassats". Amb tot, a la història real i a la documentació que es fa servir per donar-li vida pròpia, En Lope

és el fill d'un senzill brodador. I els fills de la gent senzilla, a la Castella del segle XVI, eren persones senzilles, amb cap possibilitat d'ascendir socialment, perquè, entre d'altres coses, les lleis castellanques ho prohibien. En conseqüència, m'ha frapat també enormement el pòsit clàssic del poeta. Perquè som davant d'un jovencell amb uns referents clàssics notables. A la pel·lícula res no fa pressuposar que aquest Lope hagi tingut estudis, ni molt menys estudis clàssics. Però, en canvi, els seus poemes contenen referències al Nou Testament, a la filosofia i a la mitologia gregues. Filis apareix com el nom secret de la dama a qui van destinats els seus versos. Un nom en clau en la mateixa línia dels que trobem a la poesia amorosa d'Auziàs March. Són poemes, els d'En Lope, en el més pur estil trobadoresc. El tema central és l'amor. L'amor a una dama. Un amor fi, refinat, intel·lectualitzat, transmès amb un llenguatge pulcre, musical, d'una gran depuració literària, que avui dia amb prou feines podrien imitar els universitaris espanyols, ni tan sols els llicenciats en clàssiques o en literatura. Ell, ho fa com si re. I el que compon, tanmateix, no són poemes populistes, lligats a la tradició mètrica castellana, amb la típica sonsònia pastoril o vilana, sinó que escriu sonets en el més pur i sofisticat estil italià.

No havíem quedat que era un simple soldat mesetari? Al film, aquest soldat només surt de Castella per anar a la guerra a Portugal. ¿Quan assimila, doncs, la forma del sonet amb tanta perfecció? Quan s'ha imbuït de la mètrica i del ritme del sonet, que a Espanya, com tothom sap –i no és cap secret– entra per Catalunya gràcies al barceloní Joan Boscà: a Barcelona s'imprimirà el primer llibre de sonets, al 1543, amb poemes del mateix Boscà i d'un ciutadà barceloní que en el seu testament ja apareix anomenat Garcilasso de la Vega, i que En Pep Mayolas identifica amb En Galceran de Cardona. Però, sigui com sigui, el sonet entra per l'únic país de la monarquia hispànica que havia tingut un contacte directe i secular amb Itàlia: Catalunya.

Sorprèn també moltíssim que, a Castella, els destinataris d'aquesta poesia amorosa tan subtil siguin noies. Noies cultes. Com deia, en el més pur estil trobadoresc. Una d'elles és la filla d'un empresari teatral, que aconsella el seu pare en temes de matèria literària i dramàtica. És també una dona refinada, independent, que pren, fins i tot, la iniciativa en el joc de l'amor amb el poeta, malgrat i ser casada. I que, per la seva actitud i tarannà, sembla més una comtessa occitana, o la pubilla d'un noble català, que no pas la filla d'un vulgar empresari de teatre castellà. I el mateix passa amb l'altra amant d'En Lope, per bé que aquest cop sabem que és la filla d'un noble: el duc d'Urbina. El nom no em deixa tampoc indiferent, perquè, per mi, té unes evidents analogies amb la família italiana dels Urbino i està també relacionat amb En Diego d'Urbina, el capità de la companyia on En Miquel de Servent va servir a la batalla de Lepant, la qual estava sota les ordres del valencià Miquel de Montcada.

Sigui com sigui, el que sempre m'havia cridat l'atenció i al film ho ha tornat a fer, és que, pel que sabem, En Lope de Vega, era un clergue i un inquisidor. Un personatge de la més sinistra ideologia moral, intel·lectual i religiosa. Dels inquisidors en depenia la conducta social. En depenia l'exemple moral. I per això vetllaven, supervisaven, corregien, recomponien, reescriuien, reeditaven i cremaven les obres literàries que no s'avenien amb els seus principis catòlics irreductibles. Catòlics i polítics. Perquè sovint els inquisidors feien tancar a la presó els diputats catalans i eren el braç executor de l'estat en temes on la llei no podia arribar. D'En Lope sabem també que va menysprear el Quixot ostensiblement. Aquest –aquest personatge, doncs– és qui escriu poesies del més pur estil occità i català a una dama casada, que difama la seva família acusant el pare de proxenetisme i que s'acabarà fugant amb la filla d'un noble: el duc d'Urbina. Per les quals coses serà jutjat i condemnat a l'exili. Com entra pels ulls, no sembla pas que estiguem parlant d'una mateixa persona. I tot em fa suposar que som, novament, davant de dos personatges fosos en un de sol: el literat llicenciat de formació italianitzant o catalana i el clergue inquisidor.

Els erudits espanyols han posat de manifest que de les vuit-centes obres "signades" per aquest autor, només tres-centes se li poden atribuir amb una certa credibilitat. Pensem que Shakespeare o Molière –per posar dos exemples notoris de dramaturgs de fama imperible– només van escriure una trentena d'obres teatrals cadascun. La qual cosa ens torna a posar àvidament de manifest que ens trobem davant d'un cas flagrant d'usurpació d'autoria. Jo sóc del parer que la majoria d'obres atribuïdes a En Lope de Vega han de ser obres d'autors catalans, traduïdes i signades pelsensors amb el nom d'una figura exemplar, de l'organització de l'estat castellà i inquisidor, la qual cosa explicaria per què hem pogut detectar tantes catalanades, catalanismes i errors de traducció a l'obra lopesca. La qual cosa donaria sentit també, al fet que tant ell, com En Lope de Rueda, com En Servent (que ara ja sabem que és un Servent de Xixona), siguin a València estrenant les seves obres i renovant el teatre "espanyol". Un teatre, tot sigui dit de passada, que posa en evidència una estructura social catalana; plena de gentilhombres, de mercaders, de burgesos, de dames refinades i cultes, de criats instruïts i enginyosos, de pubilles que hereten els béns familiars, de soldats que van i vénen d'Itàlia com el fet més natural del món, d'escriptors italianitzats, de dones independents, de culte trobadoresc, de poesia eròtica, de teatre obscè, d'actituds profundament anticatòliques, amb hortes ameníssimes i flors perfumades. Molt sospitosos, sí. I a tot plegat encara hi hauríem d'afegir que, de tant en tant, alguna de les seves obres, com La Dragontea, o les Fiestas de Denia, són editades a València; que d'altres, comencen esmentant precisament València, com La Dama Boba; i que, fins i tot, escriu una obra intitolada La Viuda de Valencia.

Al film hi apareix un altre empresari teatral, que, pel que se'n desprèn, era molt més important que l'anterior. Se li

presenta com a Gaspar de Porres i li ofereix pagar-li molt millor les comèdies. Doncs, bé: segons alguns biògrafs d'En Lope, En Porres tenia un empleat a València que recollia, cada quinze dies, les comèdies més interessants a fi de representar-les, després a Madrid. Què feia, doncs, En Lope de Vega a València? Perquè, si hi ha unanimitat en alguna cosa és que, a partir del 1589, es va instal·lar a la capital del Túria. Aquí també es va casar amb Isabel d'Urbina, a l'església de Sant Esteve, de qui va tenir una filla valenciana. I aquí es va relacionar amb un grup molt interessant de poetes i literats de primer rang. I aquí, encara, i per acabar-ho d'adobar, barrejant les seves inquietuds, amb la d'aquests creadors valencians, va crear «la comèdia nova».

Per això mateix, quan la pel·lícula mostra, cap al final, la representació d'una obra de teatre, El descubrimiento de América, el clima d'incredulitat i d'escarni a la versemblança toca ja sostre. A la comedieta hi apareixen indis de debò, dels que vivien ja Espanya. Però el més xocant és que l'obra s'acaba amb la rebuda que els reis Catòlics fan a En Colom, en tornant aquest del seu primer viatge al Nou Món. Els monarques, asseguts en llurs solis reials, tenen l'escut imperial català, al darrera, amb les armes de Catalunya, Sicília i Castella. I, llavors, criden en veu alta: "Por Castilla y por León Nuevo Mundo halló Colón". I tothom ho repeteix. Però tothom ho crida a Barcelona, on els reis van rebre els expedicionaris, al 3 d'abril del 1493, i on van subvencionar l'expedició, perquè l'obra d'En Lope, o de qui sigui que la va escriure, deixa ben palès que l'únic rei que hi ha darrera de l'empresa americana és el rei Ferran i que el viatge es va sufragar amb ducats, moneda llavors totalment inexistent a Castella. En Lope de Vega, també, com qui no vol la cosa, ens diu que la descoberta d'Amèrica va ser una empresa netament catalana.

Sí. Potser sí que hauríem de començar a repensar qui hi ha darrera del nom Lope de Vega. Uns quants autors, segur. O molts. Tot el teatre innovador català complet. Caldria mirar-ho. I mirar-ho bé.

Jordi Bilbeny